

Kystlyngheia – vårt eldste
kulturlandskap i Europa

Kystlyngheia

Matproduksjon i samspel
med naturen i 5000 år

Beiting med historiske
husdyrrasar

Fiskarbonden

LYNGHEISENTERET

M U
H O

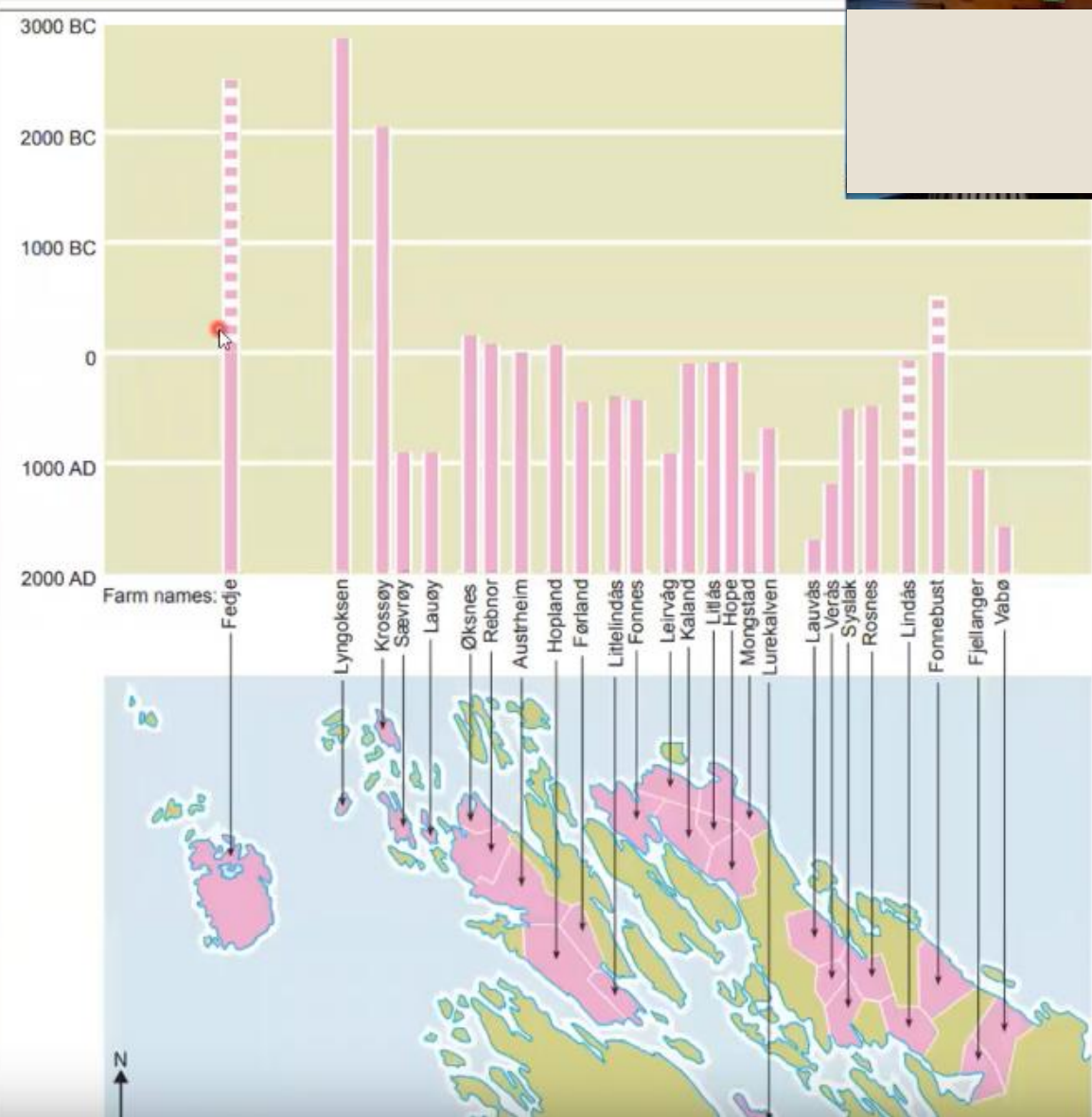

Foto. Anita Elén Langøy

Lyngbrenninga tok til i
Nordhordland, år 2800 f.Kr.

Kunsten å brenne lyng

- Viktig immateriell kulturarv
- Kystlyngheiene er ein del av ein felleseuropeisk kultur og naturarv
- Kystlyngheiene er i dag ein sterkt truga naturtype

**Vi er forplikta til å ivareta
Kystlyngheiene, kunnskapen
og ressursane for framtida**

LYNGHEISENTERET

M U
H O

Kystlandskap

- Kystlyngheiene høyrer til eit stort nordatlantisk kystlandskap frå Nord-Portugal til Lofoten
- Dei siste 100 åra har 90 % av kystlyngheiene forsvunne
- Varig og berekraftig matproduksjon også i framtida

Kystlyngheiene er i dag
ein sterkt truga naturtype

Kart viser Europas lyngheier ca 1850
Skogen ca. 1976 (Lindåsprosjektet)

MØTE MED EIN AV DEI SISTE LYGHEIBØNDENE CA 1970

LYNGHEISENTERET

M
U
H
O

Foto. Inger Måren

Matproduksjon

Forvaltning av kultur og naturressursar

Stadeigne ressursar

- Sjølvberga
- Bruk av naturlege og nedbrytbare materialer
- Naturressursane vart brukt og gjekk inn att i kretsløpet
- Kva kan vi lære av fortidas matproduksjon?

Varig og miljøvennleg
sidan bronsealderen

LYNGHEISENTERET

M U
H O

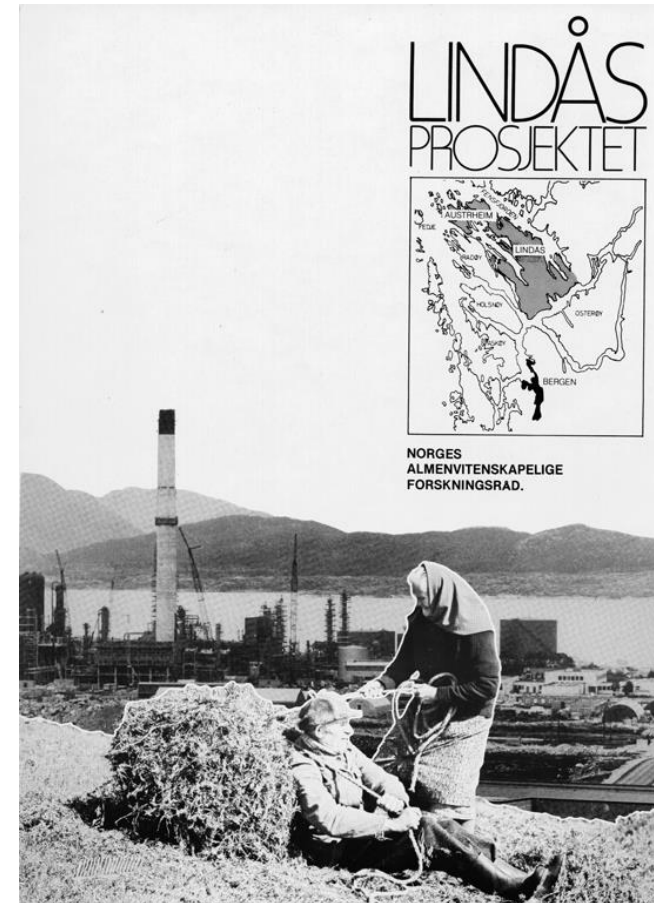

Lindåsprosjektet 1971–76

Kulturlandskap og samfunnsutvikling i Nordhordland sitt kystområde

Tverrfaglig forskingsprosjekt – naturvitenskap, samfunnsvitenskap, landbruksvitenskap og historie/kulturhistorie .

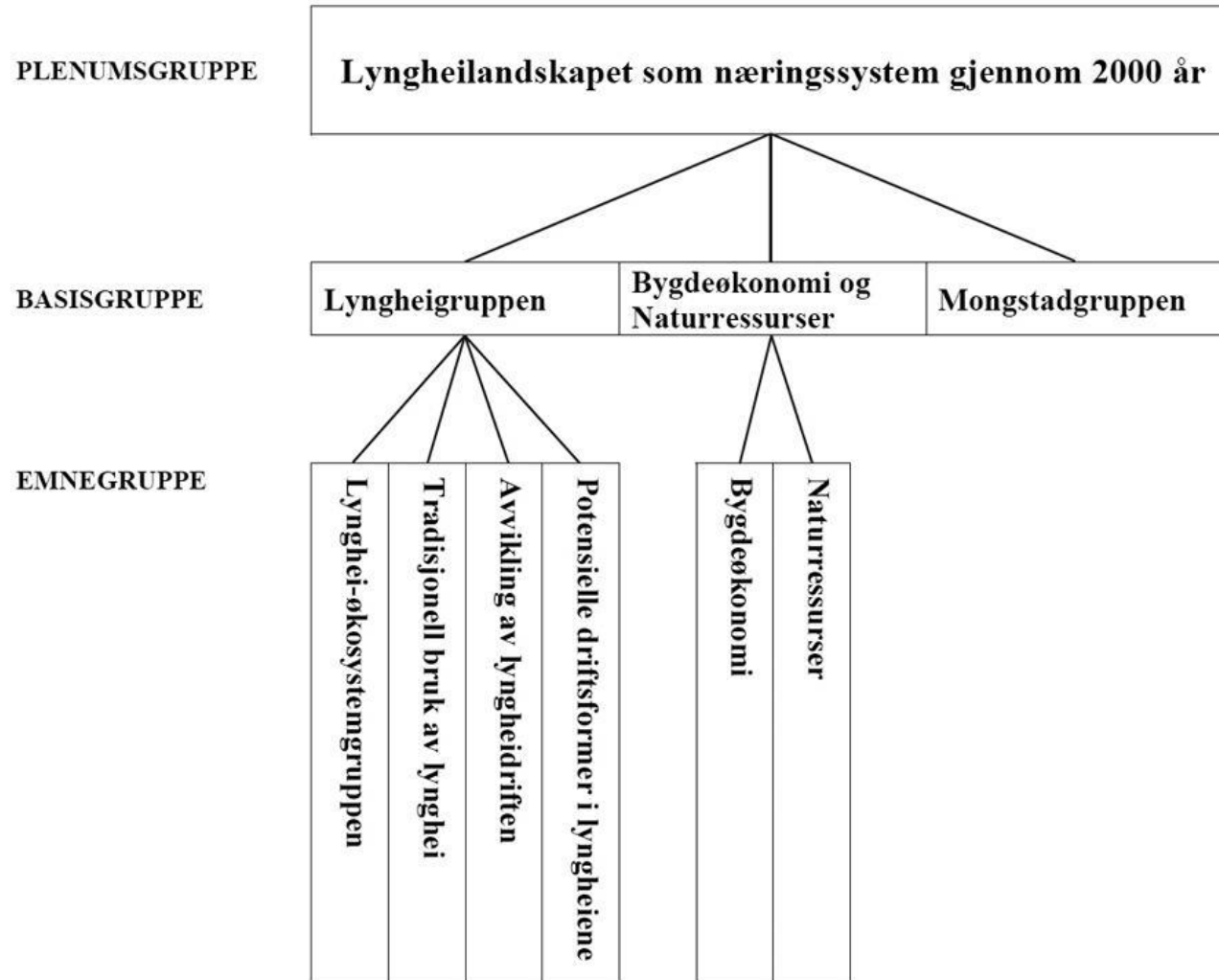
1. Ressursutnytting, bosetningsutvikling og lokalsamfunnsøkonomi i Lindås og Aurstrheim
2. Hvilke konsekvenser har Mongstadutbyggingen for naturmiljøet og for lokalsamfunnet?

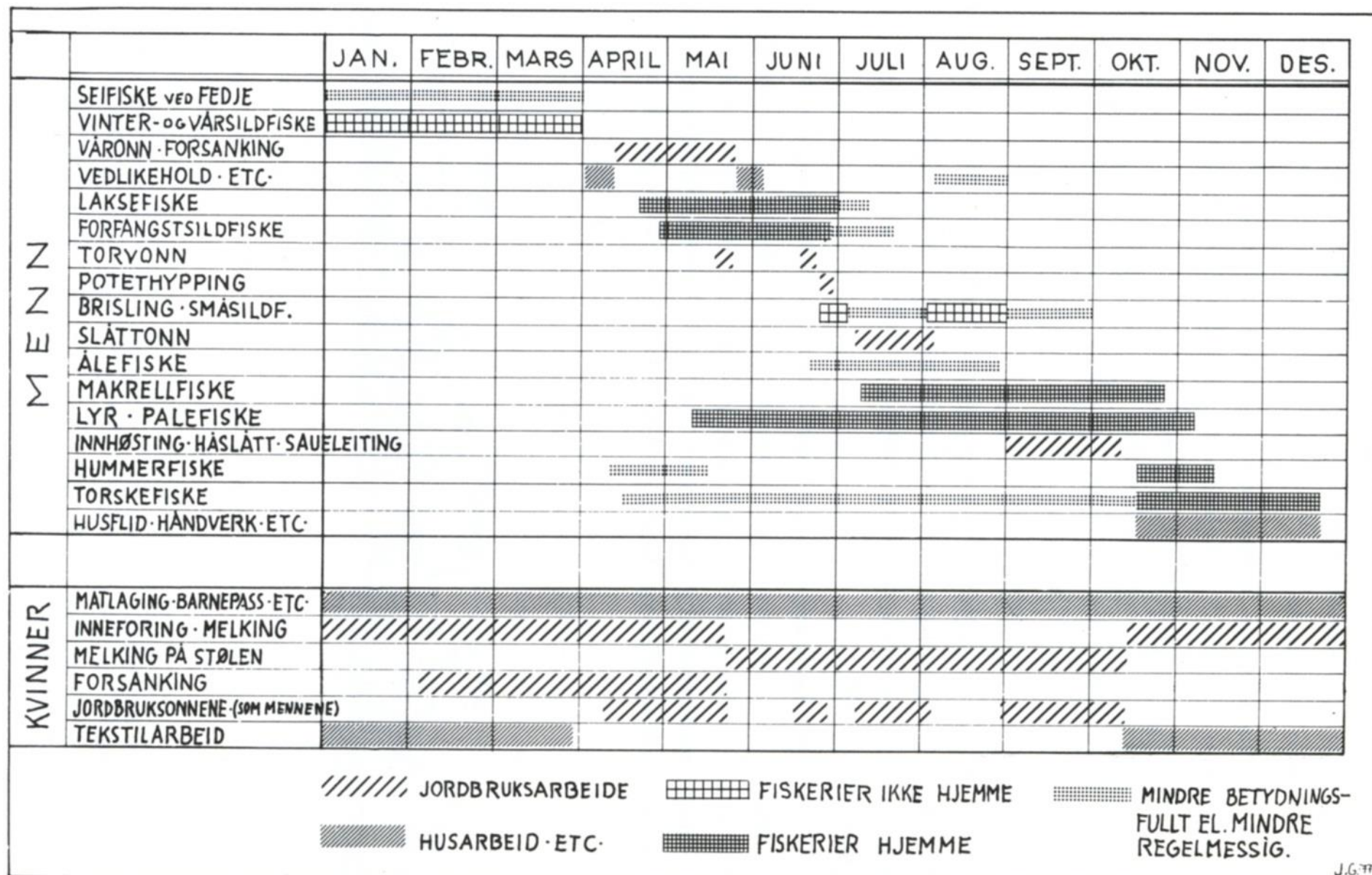

Fag	Forskningsemne	Stipendiat NAVF	Universitetsstipendiat	Universitetsforsker deltids	Hovedfagstudent
	Det historisk fiolosofiske fakultet				
Arkeologi	Bosetningshistoriske undersøkelser i forhistorisk tid			1	
Historie	Økonomisk historie fra senmiddelalder til omkring 1900 Historisk demografi ca. 1660-1975	1			1
Etnologi	Arbeidsliv og økonomi fra slutten av 1800-tallet fram til omkring 1950. Registreringer av bosetningsstrukturer, bygninger og anlegg	1		1	1
	Det samfunnsvitenskapelige fakultet				
Kulturgeografi	Arealanvendelse og driftsformer i jordbruket med særlig vekt på utviklingen etter krigen	1			
Sosiologi	Sosial endring i etterkrigstiden og sannsynlig utvikling framover	1			1
	Det matematisk naturvitenskapelige fakultet				
Klimatolgi	Lokal- og mikrometeorologiske undersøkelser. Nedbørkjemi	1			
Kvartærgologi	Isavsmelting, Jordartskartlegging, Maringeologi	1			
Vegetasjons- historie	Kulturlandskapets vegetasjonsutvikling		1		
Vegetasjons- økologi	Lyngheienes økologi og primærproduksjon. Vegetasjonskartlegging, Floraen i Austrheim og Lindås. Vegetasjons i myr og våtmark			2	1
Mikrobiologi	Mikrobiell nedbrytning i lyngtorv			1	
Fytoplankton	Primærproduksjonen i Lindåspollene Mikroalgevegetasjonen i ferskvann	1		1	
Zoologi	Lyngheiens evertebratfauna			1	
	SUM	7	1	7	4

Tverrfaglig forskningsorganisering 2

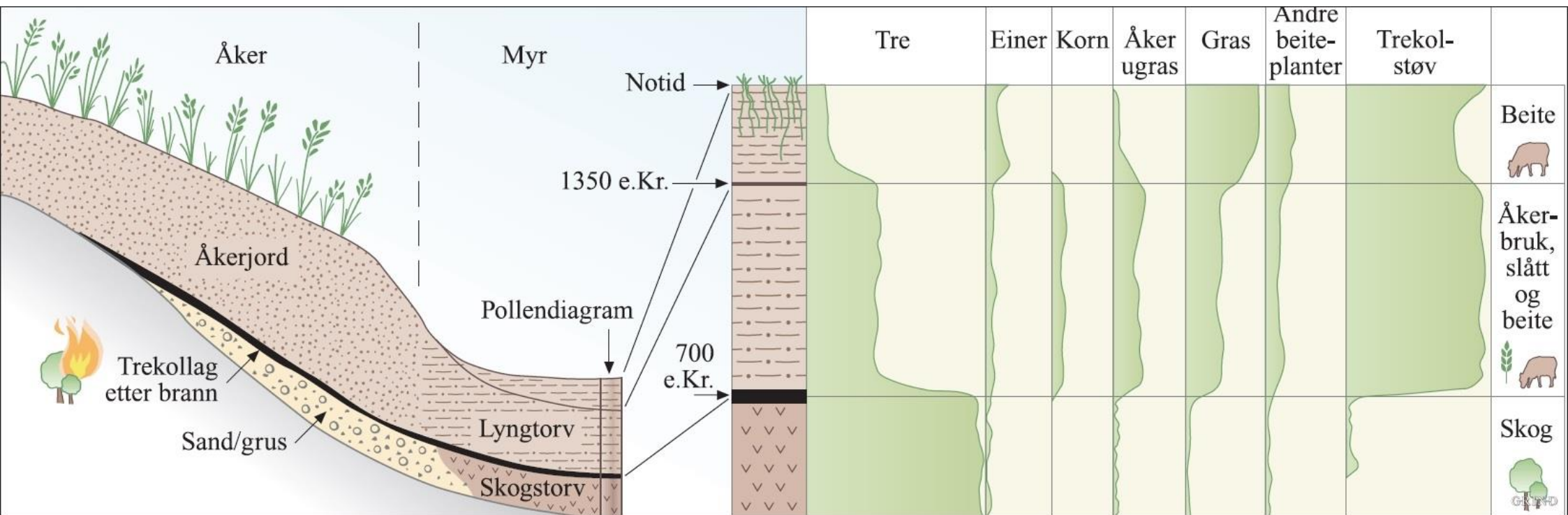

Lindåsprsjektet– Resultater

1. En ny helhetlig kunnskap om det tradisjonelle kystjordbruket fra yngre steinalder til moderne tid.
2. En helhetlig dokumentasjon av landskapet og samfunnet før oppstarten av Mongstadraffineriet I 1974.
3. Kartlegging av luftbåren forurensing før og etter oppstarten av raffineriet.
4. Ca. 80 forskningsartikler, bøker, rapporter og dokumentasjonsfilm.
5. Omfattende formidlingsaktivitet gjennom radio, TV, aviser...
6. En artikkel I UNESCO tidsskriftet MUSEUM ga den internasjonale introduksjonen om et lyngheisenter I Norge.

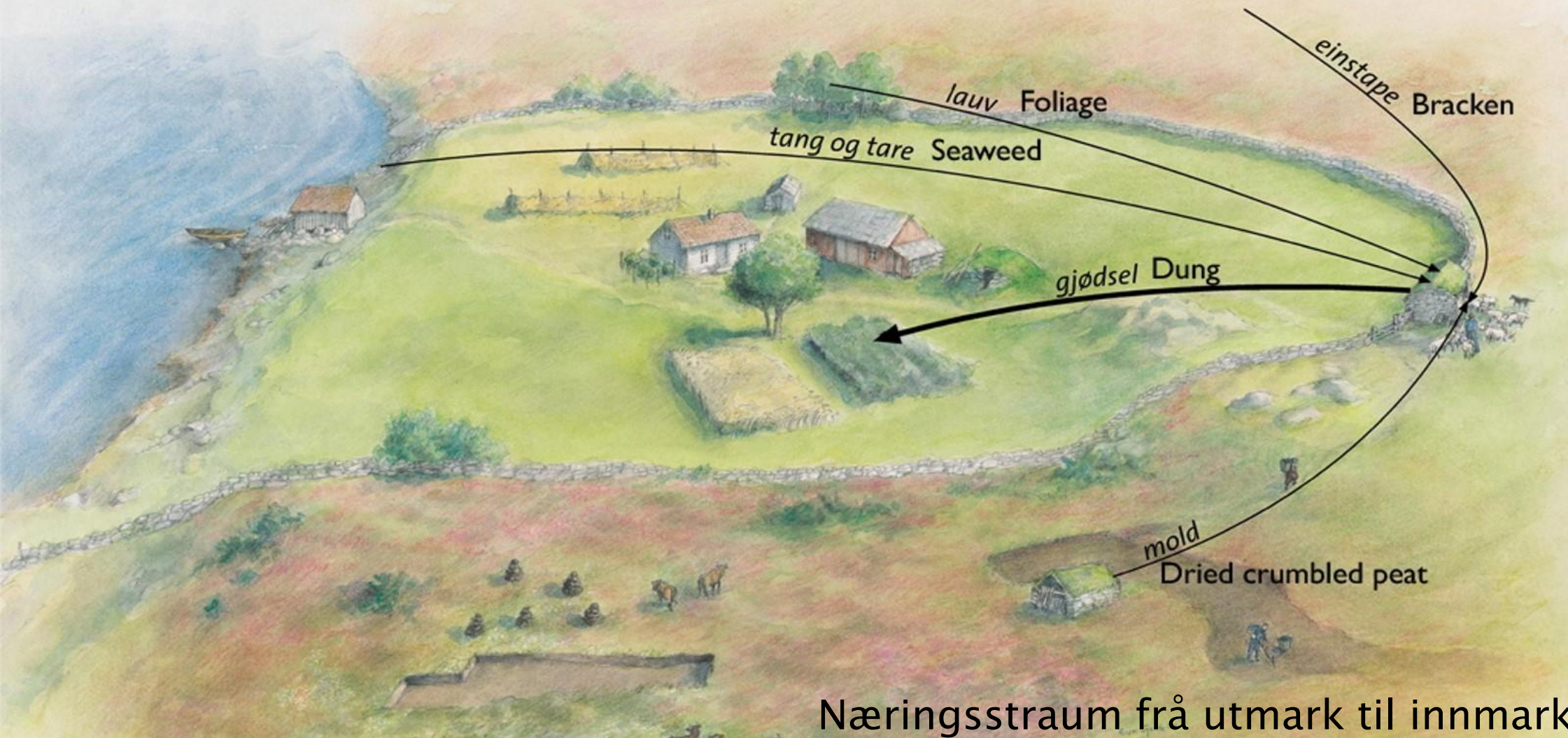
Pollendiagram frå Mellomaldergarden på Lurekalven

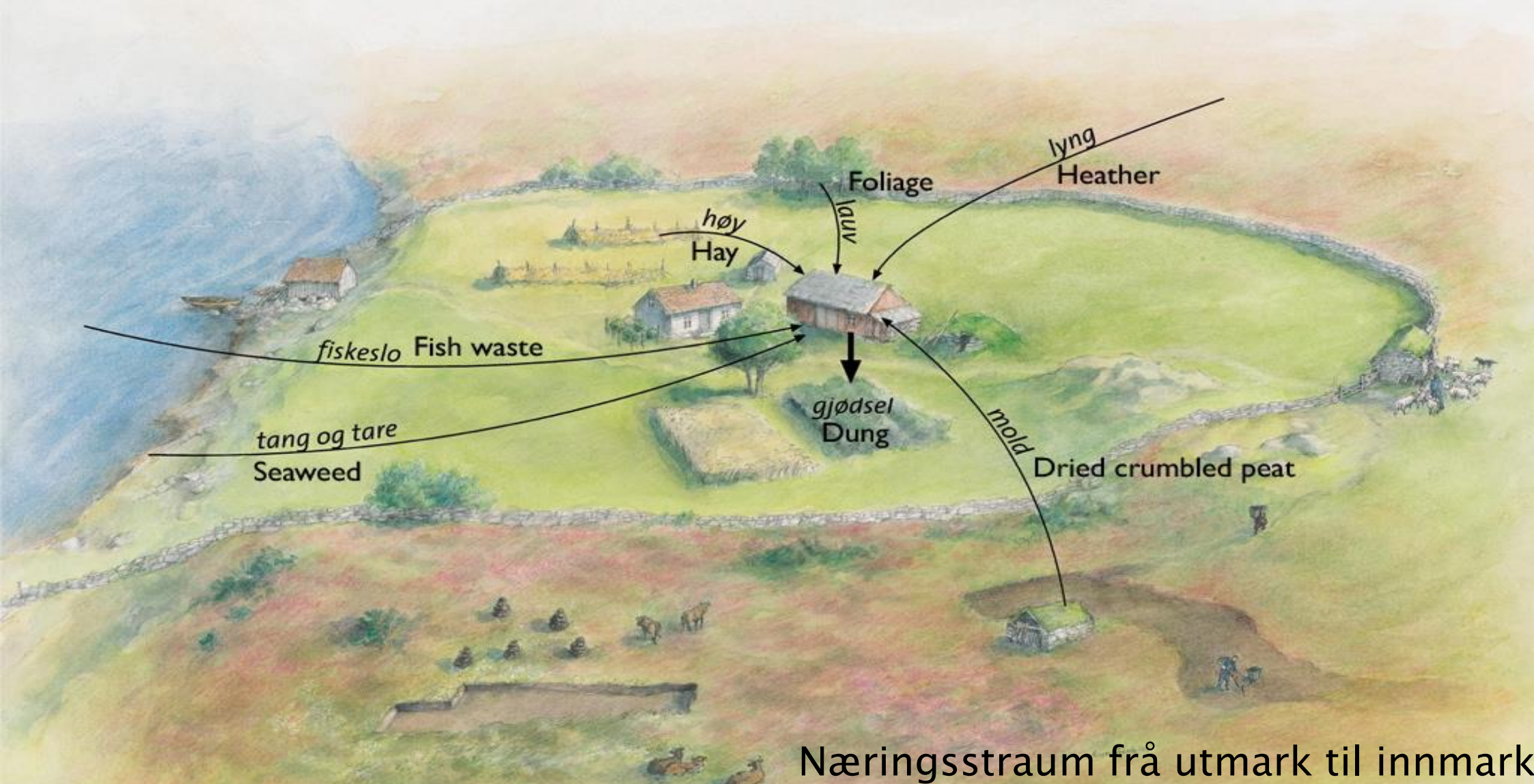
Snitt (t.v.) og pollendiagram (t.h.) som viser korleis myrlaga gir informasjon om vegetasjonsendringar på Lurekalven.
(Mons Kvamme / Eva Bjørseth)

Grind.no

Næringsstrøm fra utmark til innmark

Kunnskap frå fortida
– viktig for framtida

Næringsstraumen frå utmark til innmark

- Kortreist
- Om att bruk
- Varig
- Nøysemd
- Sjølvberga

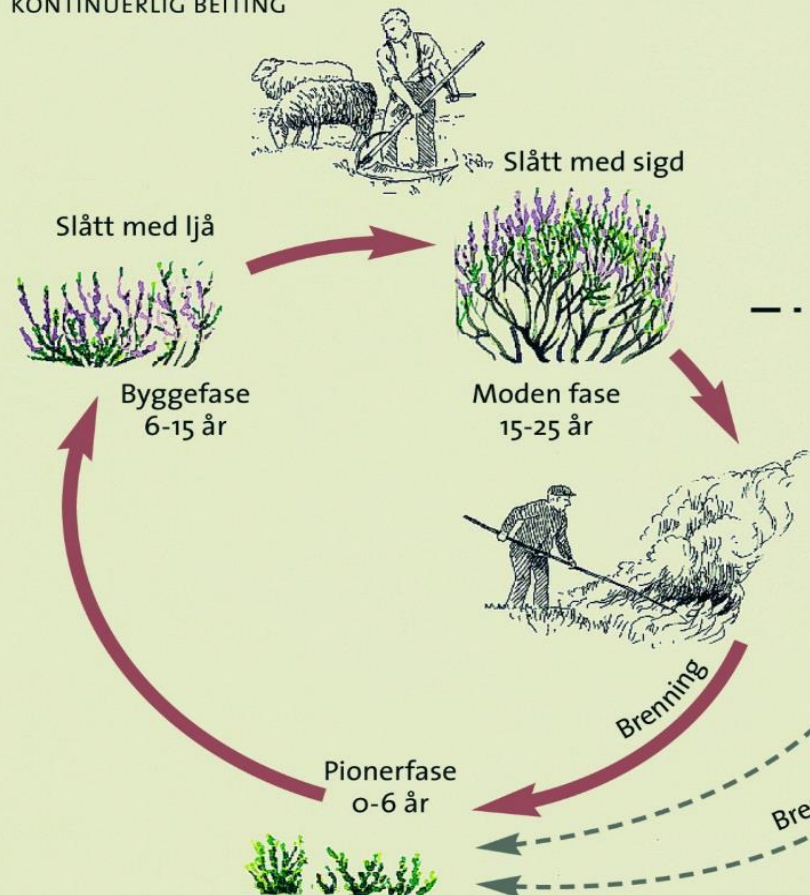

LYNGHEISENTERET

M U
H O

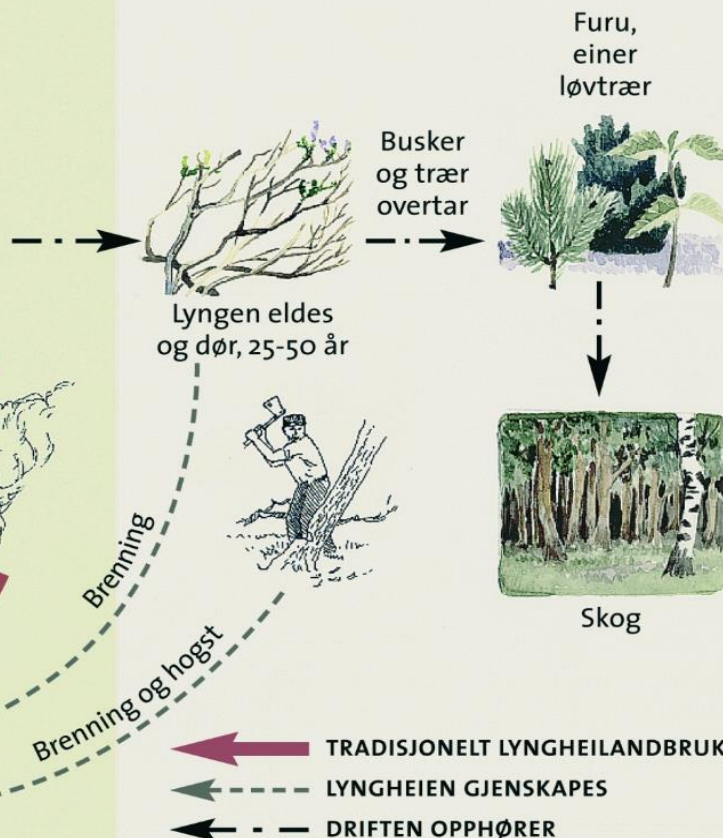
TRADISJONELL LYGHEISYKLUS

KONTINUERLIG BEITING

NÅR DRIFTEN OPPHØRER

LITE ELLER INGEN BEITING

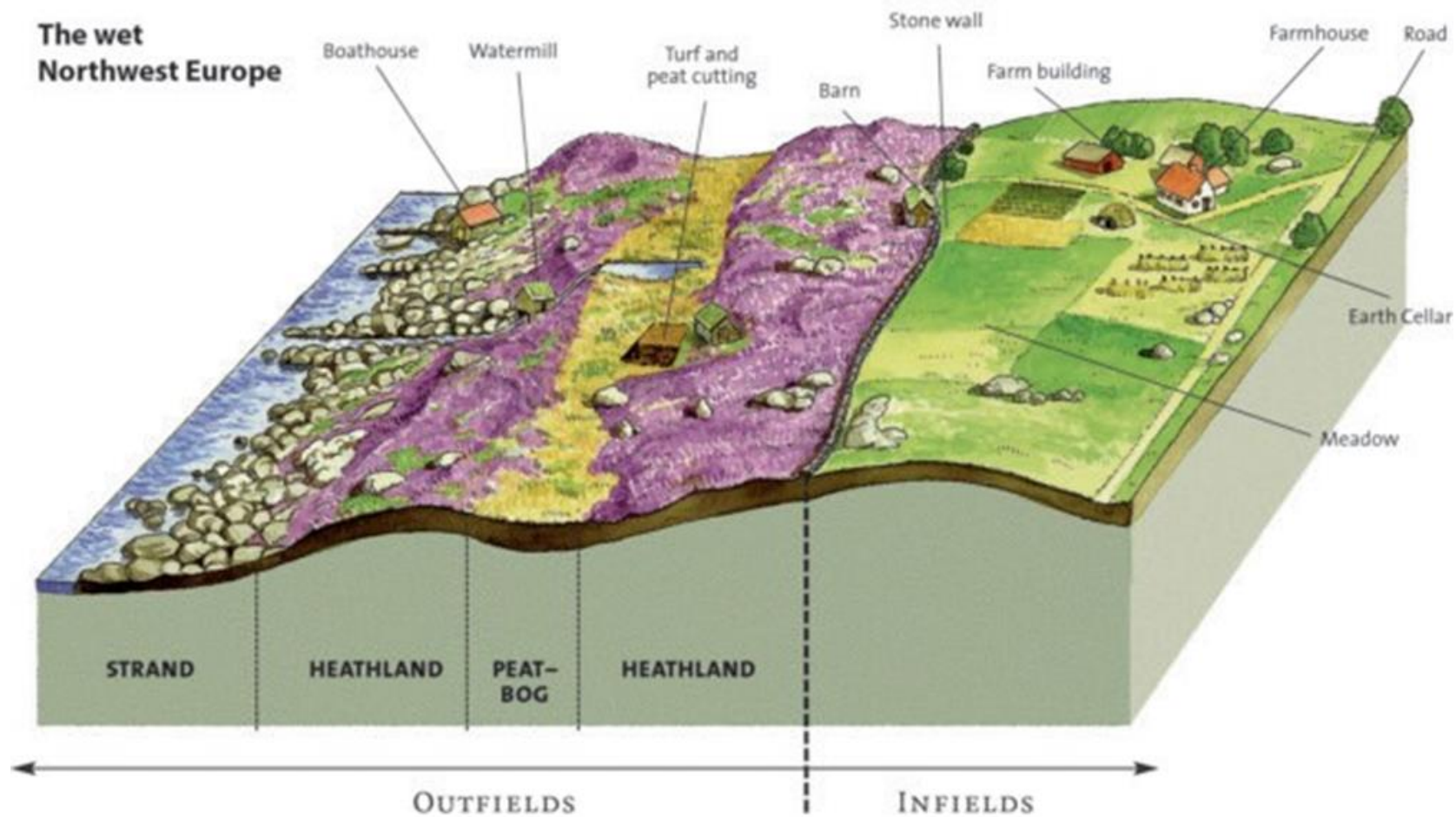
NOEN FARGESPRAKENDE URTER UTNYTTER DEN NITROGENRIKE PERIODEN RETT ETTER EN LYGGBRANN.

«Ei
evigheitsmaskin»
Med eit system i
balanse

I dag – eit system
i ubalanse

The wet Northwest Europe

Lyngheisenteret

Nasjonalt kunnskaps og informasjonssenter om kystlynghei

Formidlar kultur og naturhistorie om kystkultur med utgangspunkt i kystlyngheia

Lyngheisenteret er i dag einaste staden i Europa der du kan oppleve autentiske lyngheier drivne av lokale bønder og som er tilrettelagt for undervising, forskning og formidling

	2002	Melina Mercouri International Prize for the Safeguarding and Management of Cultural Landscapes (UNESCO – Greece)
	2005	EU Prize for Cultural heritage / Europa Nostra prize for Cultural Landscapes
	2006	Meltzer Foundation Prize for outstanding dissemination of Science (University of Bergen)

Kystkultur – kultur og naturarv

LYNGHEISENTERET

M U
H O

f) Likeeins skal ein samarbeida med næringslivet for å **fremja lokal og regional næringsutvikling basert på verdiar som ligg i det historiske kulturlandskapet.**

Lyngheisenteret – mål

a) **Kulturlandskap** – Jordbruksproduksjonen til gardsbruka skal drivast på ein slik måte at det historiske kulturlandskapet på Ytre Lygra og Lurekalven vert halde i hevd.

Setja lyngheilandskapet på Lygra inn i ein nasjonal og internasjonal samanheng

b) **Forsking** – Det skal drivast vitskapeleg forsking og forsøksverksemd.

c) **Formidling** – Det skal formidlast kunnskap om kulturlandskap til publikum

d) **Undervising** – Ein skal samarbeida med utdanningsinstitusjonar om undervisingstilbod innan kulturlandskap, kystkultur, friluftsliv og miljølære.

e) **Næringsverksemd** - ein skal samarbeida med friluftsliv- og reiselivsorganisasjonar for å **fremje reiselivet i regionen.**

Forsking – dokumentasjon – forvaltning

Lyngheisenteret

Landpress – studerer korleis klima- og bruks-endringar påverkar biologisk mangfald og naturgoder i norske kystlyngheier.

Teste om aktiv hevd i form av lyngsviing kan forebygge tørkeskade.

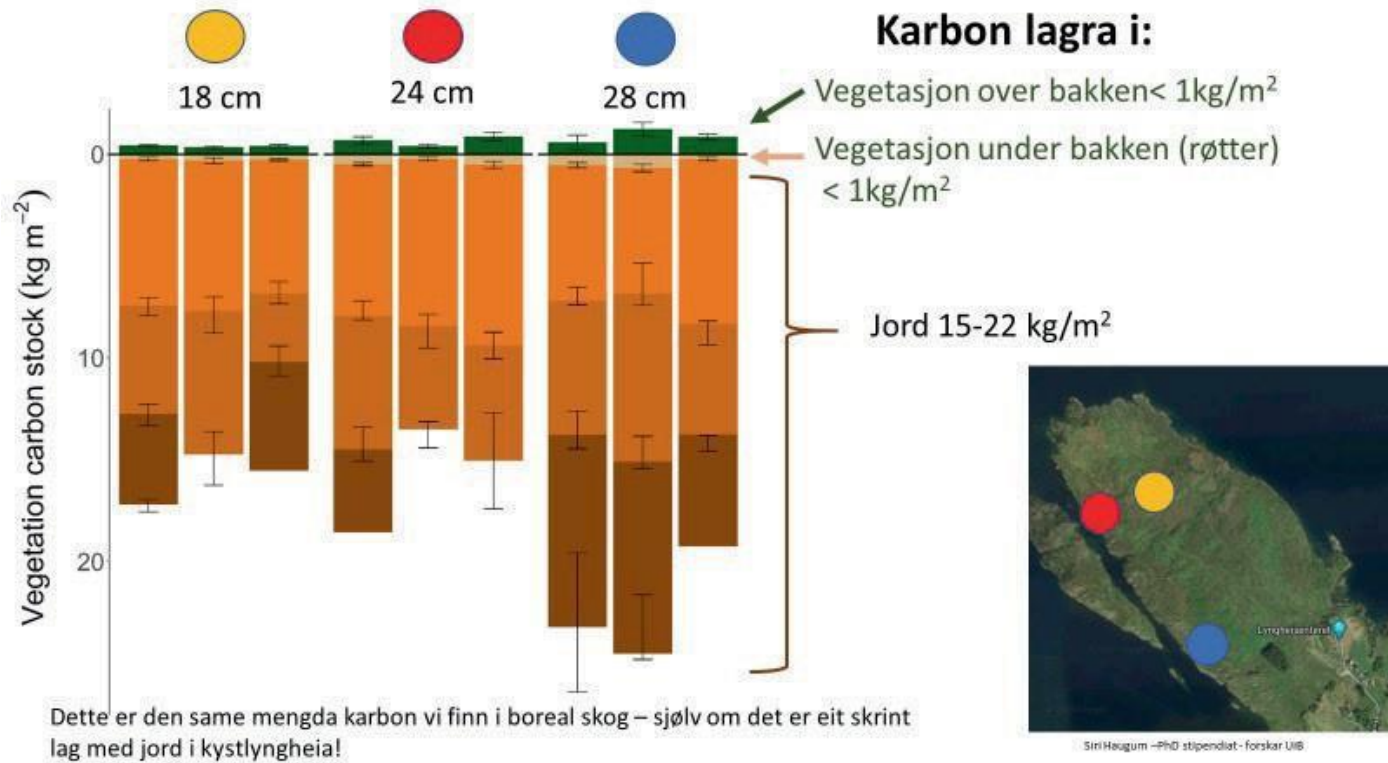
Å undersøke om lyngsviing er eit effektivt tiltak for å restaurere skada lyngheier

LYNGHEISENTERET

M U
H O

Ny forskning viser

- Vårt eldste kulturlandskap, kystlynghei som er i aktiv bruk med beiting og kontrollert brenning er motstandsdyktig mot klimaendringar
- Ein slik lynghei lagrar like mykje karbon som skog

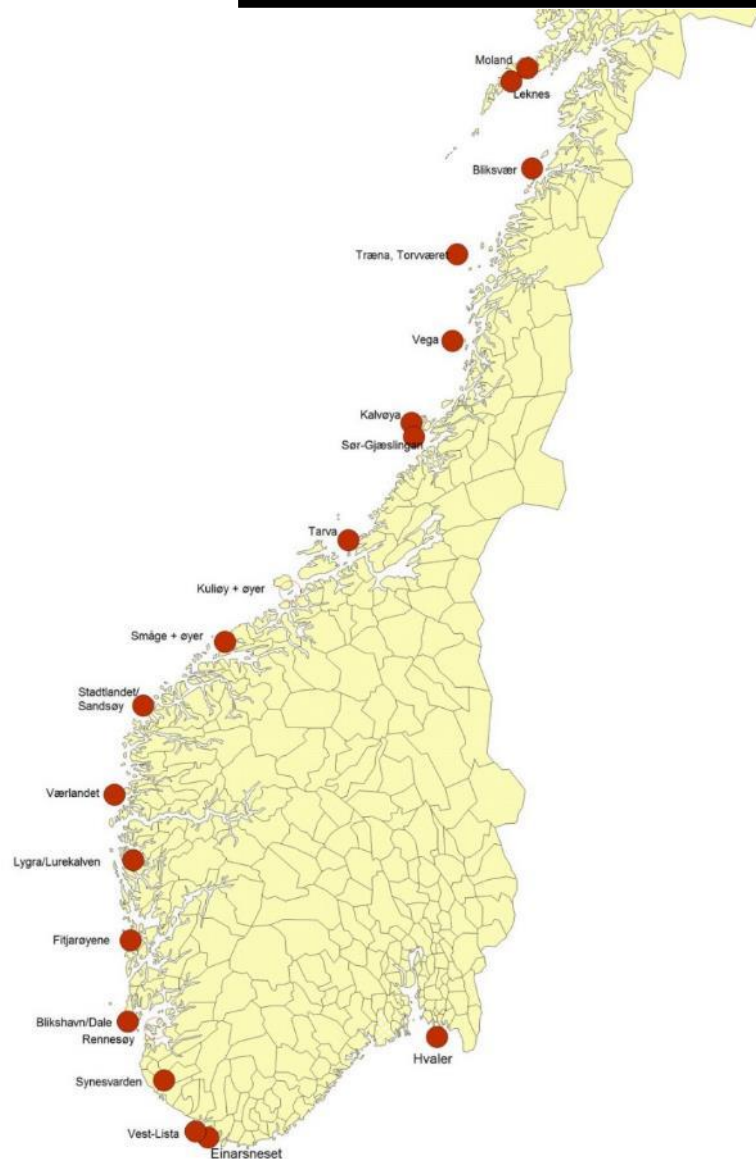
Siri Haugum

PhD stipendiat forskar UiB

no fagansvarleg Lyngheisenteret

Kystlynghei i aktiv bruk er motstandsdyktig mot klimaendringar

Protection Plan for coastal heathlands:

RAPPORT

M23-2013

Kystlyngheiene i Norge

– kunnskapsstatus og beskrivelse av 23 referanseområder

Lyngheisenteret

Avtale med statsforvaltaren
Fagdagar, nettverksmøte o.l.

Fagdagar og kurs

LYNGHEISENTERET

M U
H O

Hvorfor er det viktig å **brenne lyng**?

MUSEUMSSENTERET
i Hordaland

Lyngheisenteret

Lyngheisenteret

Ei verd i endring

Globalt forsvinn ca. 100 millionar dekar produktiv jord kvart år.

Årsaka er erosjon, overbeiting, dyrkingsmåte, forureining, klimaendringar og nedbygging

I Norge vart 10.000 dekar dyrka mark omdisponert til andre formål enn landbruk (2020). Det fører til tap av biologisk mangfald, genressursar, kunnskap og dyrkbar jord,

Det tar mange hundre år å bygge opp eit godt jordlag

Jordbruksarealet utgjer 3,3 % av landarealet. Sjølvforsyningsgraden var 45 % i 2019 (35% , minus importert kraftfôr)

I 2050 treng vi globalt å produsere 60 % meir mat enn i 2015

Dagens utfordringar

Korleis kan vi skape ei meir berekraftig framtid ?

Gjennom deltaking i gardsdrifta, skjøtsel i lyngheia og sjøbruk vil dei besøkande samle kunnskap og egne erfaringar.

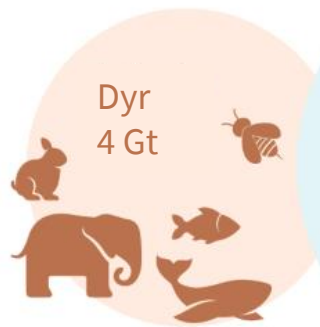
Vi trur at ved å lære ved å gjere saman med kunnskap frå forskning og forvaltning gjev betre forståing og djupare læring for samhengar i naturen.

Ein lærer også korleis kultur og samfunn påverkar vår måte å leve på, og kva konsekvensar vårt levesett har for kloden og oss alle.

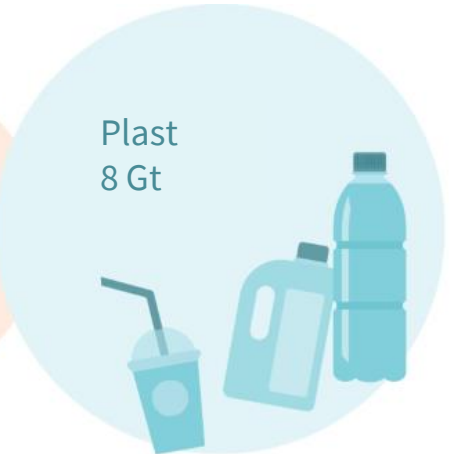
Vi ynskjer å inspirere til ei endring av måten vi lever på, for å skape ei meir berekraftig framtid.

I dag er det etterspørsel av fortidas kunnskap

Levande biomasse

Menneskeskapt materiale

Vi breiar oss.

Vi produserer materiale
som ikkje finnes i dei
naturlege kretsløpa.

Vi beslaglegg areal, vatn og
fotosyntese på bekostning av
andre artar.

60%

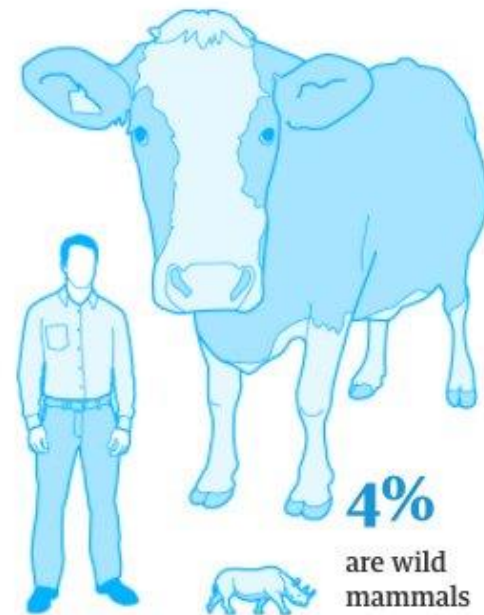
are livestock

36%

are humans

4%

are wild
mammals

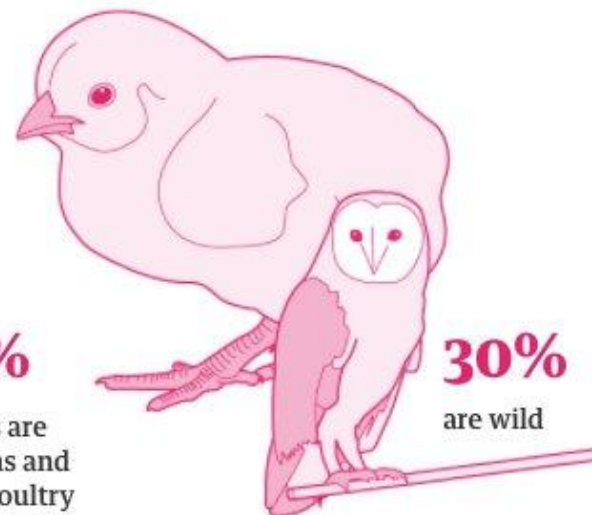

70%

of birds are
chickens and
other poultry

30%

are wild

LYNGHEISENTERET

Guardian graphic.

Noreg si måloppnåing av FN sine berekraftsmål

Old Norse Sheep

Grey Trønder Sheep

Norwegian Old Spæl
Sheep,

Norwegian White Spæl
Sheep

Norwegian White Sheep

Prof. Ingun Grimstad Klepp

KRUS (2015 - 2019)

Enhancing local value chains in Norway :

To improve the market and the value of
Norwegian wool.

Survey the opportunities for local
production in a move towards a goal of
sustainability in the fashion and textile
sector.

Through increased knowledge of business
opportunities and quality improvements
throughout the wool value chain.

Connecting people to culture and nature

LYNHGEISENTERET

02 B

Education, activities, experience
Learning by doing

LYNGHEISENTERET

02 C

M U
H O

Mat på bordet

LYNGHEISERET

M U
H O

